

על רקע השממה הזאת בלטו החריגים — הרגעים שבהם התרוממה הטלוויזיה לרמתה הקודמת, הצליחה לחדור אל המציאות, לזעוק ולהזעיק.
כתבה כזאת שיגר נסים מישעל מארצות-הברית. מישעל, כתב רציני ובעל-מצפון, הצליח לרדוב את אן פולארד, האשה של תשמ"ז, שעה קלה לפני שנעצרה. הוא לקח אותה במכונית לסויר, כדי שתתאר את הימים הנוראים לפני מעצר בעלה. כאשר הגיעו אן פולארד ומישעל אל פתח השגרירות הישראלית, תיארה אן כיצד גורשו היא ובעלה מן המיפלט האחרון הזה, ונורקו לזאבים. הכתבה גרמה לזעזוע כללי בישראל, ושינתה בן-רגע את דעת-הקהל לגבי הוגג פולארד והתנהגות הממשלה, שניצלה אותם וורקה אותם כלימון שוטט.

סיפורת גרוסמן: הארץ הכבושה



היתה זאת שנה של "בוס" — לאו דווקא עליקולי — ב" סיפורת. המושג השאל מן העגה הכלכלית והפינאנסית מציין בכל זאת, בהקשר זה, משהו מעבר לפרוספריטי החומרית הלא-צפויה, שממנה נהנים בעיקר המוללים. ספציפית מכל הסוגים, שפע תרגומים, סופרים מופרים ביסוס את הישגיהם, סופרים מת-חילים (אורלי קאמטלי-בלום) עברו טבילת-אש ראשונה. התי-פוצה הענקית (עשרות אלפי עותקים לרבייה-מכר) מעידה כי נפל דבר בעולמה של תרבות, וכי אלפי קוראים (צעירים, ניתן להניח) נוספו למעגל הקיים.

סיפוריהם החרשים של עמוס עוז וא"ב יהושע — תהיה הריעה הביקורתית עליהם אשר תהיה — לא הצביעו על כיוונים חדשים ביצירתם. דבר זה ניתן גם לומר על סיפוריהם של יורם קניוק, בחו. דויד שיינ, עד עולם אחכה. ספר שזכה לתהודה תיקשורתית רבה יותר מספריו הקודמים של סופר זה, וסיפרו האחרון של נתן שחם. יהושע קנז הוכיח בהתנבחות יחידים שלו, שגם רומאן ארכני, אנאליטי, שאינו מציע שוחר קל לקורא, עשוי למצוא קהל קוראים לא-מבוטל. ויהושע בר-רוסמן, מספר שעל כישורו אין עוררים, הוכיח מה שהיה ידוע מכבר: זיונים עדיין לא יצאו מן האפונה, כסיפורת כבתיים. הטריילוגיה החדשה שלו, המשופעת בסצנות מחרדה-מיטות — בינתיים הופיעו רק שניים מתוך שלושת הספרים — פילסה לה ררך אפילו לציבור החרדי שרכש את הספרים בהסתר. מים גנובים יתקו.

בתחום השירה מן הראוי לציין את אהבה אמיתית של דליה רביקוביץ, את מה שונשאר. מה שלא של אורי ברנשטיין, את שירים חדשים הפרובוקטיבי והרשני-דידאקטי (אבל תמיד מוכשר) של מנחם בן, את שירה מקומית המעודכן של חיים נחמן ביאליק, את מסעיו הר הרצל של רעיה הרניק, את שפה משור תפת הלירי של ציפי שחרור ואת קול של מאיה בזראנו, שיצאה רק בספר זה, לראשונה, מתחום הבוסר הפסכרואואני-גארדיסטי.

ראוי לציין את הפואמה של השנה, רחוב החבשים ליעקב אורלנד, את סיפרו של חזי לסקלי האצבע. ספר השירה ה- ניסיוני המעניין ביותר של השנה, ואת רחוב הרצל לאהרן אלמוג, כינוס מרשים במיוחד המגלה את המשורר בכל שיעור קומתו. האם רק מיקרה הוא שהביקורת לא השכיחה לתת דעתה כראוי, לא על שני האחרונים ואף לא על סיפרו של מנחם בן שוחרה-שעוריות (ללמדך ששעוריות לא תמיד עוורת להע-רכה)? ואי-אפשר שלא להזכיר את סימניו, קובץ מסותיו ור-שימותיו של דן צלקה, אולי הרבר הטוב ביותר שהוציא מתחת ידיו, ואת הסיפורים החדשים התרבותיים של ראובן קריין. אבל אישה-שנה היה גם השנה דויד גרוסמן, בזכות הזמן הצהוב שלו. ולא משום שזיכה את הסיפורת ביצירת-מופת אלמותית. אדרבה, אחת ממעלותיו של סיפרו זה היא שמתוך כבוד לנושאו חיסר עצמו משפע התחבולות התוריות והמנגנונים הסימליים שבהם ניכרו ספריו הקודמים — לא תמיד לטובה. תחת סופרים יהודיים יוצא-רדופן ההופכים לדגי סלמון (ענין ערך: אהבה). זהו דיווח אמין, לא מתחכם ולא "סיפורתי" יתר-על-המידה של קרדחיות של ישראל 1987. ספר שנוגד מתוך מיל-חמת-הלבנון לא פחות מאשר מתוך פה ושם בארץ-ישראל של עוז, ואולם בלי מישחקי ה"מתניים" או היתורים המצפוניים של מורו. תרומה משמעותית להגברת תודעת המציאות של סיפורת, שכניסיונותיה הנואשים להימלט מפני מציאות עריצה מרי נופלת לעיתים קרובות במלכודת של מאנייריזמים נרקיסיים ו"אגו-טריפים" של גיל-ההתנבחות. אולי לראשונה נפתח כאן עלידי-סופר עברי בן-הארץ, שהוא דובר ערבית — עובדה חשובה בהק-שר זה — דיאלוג ממש, ישיר, ממוקד (להשלמת התמונה יש לקרוא את החוברת התיעודית ערות העוסקת ב"פגיעות כוכיות" האדם בגדה המערבית) עם תושבי הארץ הכבושה. אחרים, כמ-קומות אחרים, עשו דברים דומים בצורה מרשימה יותר. אבל בעיקבות נתן אלטרמן ניתן לומר גם על הזמן הצהוב של גרוסמן כי יש ימים יותר ממנו, אך אין יפה כמותו.

מיבחי קשה, מורט עצבים להשקפותיו של השומע את הטיי-פור. לאתוס הישראלי כולו, כהגדרת הסופר עצמו.

תיאטרון לרור: עלובי הגדה



להיט של השנה בתיאטרון היה עלובי החיים. המחזמר רחבי-היריעה, שקצר הצלחה על הבימה הלונדונית הגדולה, הצליח גם על הבימה הישראלית. כך הוכח כי מבחינת הביצוע — הבימוי, המישחק, השירה, התפאורה — יכול התיאטרון הישראלי להתמודד עם הטובים בעולם. התגלית העיקרית היתה לרור-סייטר, ומרחונו, שמילא את האולם בקולו.

גם במחזות זרים אחרים היו הצלחות והיה עניין, כמו הופעת ריטה קליינשטיין-יאן-פרוז בתפקיד הגיבורה של סקספיר באילוף הסוודר.

אולם העניין האמיתי לא היה בעורף הבטוח של התיאטרון הישראלי, אלא בחיות, שם התמודדו מחזאים ישראלים עם בעיות החברה הישראלית. בעוד שהפלטוניזם של יהושע פובל עורר ויכוחים סוערים בחול, וככמה מקומות אף נגנזו לפי דרישת

יהודים מקומיים ויורדים ישראלים פטריוטיים, המשיכו צעירים בדרך זו.

הכולט שבקרב דור חרש זה היה מוזטי לרנר, שהעלה השנה את מחזהו חבני משוח. הוא תיאר את לבטיהם של המתנחלים בגדה, את התמודדותם עם רעיונות המחתרת היהודית והצלחתם לגרום למילחמת-עולם עלידי פיצוץ כיפת-הסלע. לא היה זה מופעת-עמולה, אלא נסיון כן של לרנר לחדור לעולמם הרוחני של אנשי גוש-אמונים, כשם שניסה לפני כן לחדור לנפשו של ישראל קסטנר בימי השואה, ולנפשה של פולה בן-גוריון.

הצופים לא גרשו את אולם הקאמרי כדי לחזות בחבני משוח, כפי שגרשו את אותו האולם כדי לחזות בעלובי החיים. אך מחזהו של לרנר חשוב יותר, מפני שהוא שייך לתיאטרון המנסה — יחד עם הסיפורת, השירה והקולנוע — להשתתף במאבק על דמותה של ישראל. זוהי היצירה התרבותית האמיתית.

אמנות עופרת: ההר אל מוחמד



מיפנה דרמתי התחולל בחודש אלול תשמ"ז. הר"ד גרדעון עופרת, תיאורטיקן ואוצר-אמנות, הצליח לחדור מבעד לחומה החוצצת בין תל-אביב וירושלים, לפרוץ את פריצת הדרך התרבותית, ולהציג את ירושלים בתל-אביב.

תמונת המצב של האמנות הישראלית עגומה מאוד, לכאורה. קבוצות אמנותיות וכוונות תל-אביביות מתגוששות ומבוססות בבזבז של עצמן, השימומן השורר במוסיון ובגלריות התל-אביביות מקורו בחיקוי הסרטיעם של סיגנונות אופנתיים ולא-משובחים, המגיעים דרך מאגאזינים מחו"ל. רק לכאורה, כי בירושלים, ממשיכים לנבוע מעיינות-היצירה בשפע ואיכות, היונקים את קיומם מהאקדמיה הראשונה בארץ, בצלאל, שנסודה בירושלים בראשית המאה. את פירות תקופת תורה-הזהב של בצלאל (בצלאל החדש — 1935-1955) הביא עופרת אל בין כתלי מוסיאון תל-אביב בספטמבר 1987.

ירושלים, וכל יצירות-המופת שנוצרו בה, נשאר עד כה עלומות לקהל התל-אביבי. עריצות המימטר האמנותי התל-אביבי, בראשות הכהן והפראנקופיל הגדול, יוסף זריצקי המנוה, הותירה כל פריחה אמנותית חוץ-תל-אביבית בחוסר הכרה, עד לגויעתה כביכול. לאומנות-ההר היתה עדנה עם הירתמו של עופרת למבצע חייו.

עופרת, יליד 1945 בדרום תל-אביב, חניך בית-הספר אליאום אוניברסיטת תל-אביב ובעל תואר שני ושלישי בפילוסופיה באוניברסיטה העברית — שם גם הירצה בחוג-התיאטרון במשך 11 שנים, הרגיש באחד הימים שהוא עובר מהתיאטרון לאמנות הפלאסטית. כשלב-ביניים אירגון מיצגים ב-1976. את מטבעות הלשון מיצג ומיצב (פרפורמנס ואינסטליישן) יצק באותן שנים. אחר-כך עבר לאצור עשרות תערוכות, שהתמקדו בשנות ה-30, ה-40 וה-50 של אמנות ישראלית טהורה, בצד תערוכות-יחיד במוסיאונים. עקשנותו ודבקותו במטרה, תוך חיפוש חומר בעליות-גג של ציירים שכבר עברו מן העולם, חשפו נעים נעלמים של האמנות הישראלית במיטבה, ושלולל הוא, היו כלים מן העולם, ותולדות האמנות הישראלית היו נמצאים נפסדים.

ספורט מוסדורף: שערוריה בהודו



שנת תשמ"ז לא תיזכר כשנה של הישגים ספורטיביים יוצאי-דופן. בעיקר היתה זו שנה של שערוריות, מריבות-עסקנים וכישלונות. אולם פה ושם התגלו ספורטאים משיכמם ומעלה, שטיפקו לאורהיהם גיבורים-לשעה.

את חובבי הכדורגל העסיקה יותר-מכל זכייתה של ביח"ד ירושלים כאלופות המדינה — לראשונה בתולדות הקבוצה. לקבוצה הירושלמית היתה זו שנה מוצלחת במיוחד, בין היתר בזכותו של החלוץ אללי ארזנה. אוחנה החליט שלא לשבת על זריה-רפנה, ויצא לחולל, לחפש את מולו בכדורגל המיקצועי. כמוהו יצאו השנה גם משה סיני מהפועל תל-אביב ואבי בהן ממכבי תל-אביב, שהצטרפו לרדני רוזנבל ומוזי איווניר, אשר נמצאים כבר זו השנה השניה באירופה.

על רקע עויבת-הכוכבים ההמונית — שהיא, אולי, המאפיין הכולט של תשמ"ז — גוברים הקולות בקבוצות ובקרב העסקנים, הדורשים לאפשר לייבא לארץ כדורגלנים זרים, בהתאם לנוהג הקיים בכדורסל.

הכדורסל הישראלי לא הוכיח את עצמו בתשמ"ז. מכבי תל-אביב, הקבוצה המובילה על הפרקט הישראלי, שוב נכשלה בגמר מישחקי גביע-אירופה לאלופות. הכולט משחקניה, הכושי האמריקאי לי ג'ונסון, עזב במהלך השנה וחזר לאיטליה. מייקי בריקוביץ ודרורן ג'מזי בלטו יותר במריבות האישיות ביניהם מאשר על הפרקט. נבחרת-ישראל בכדורסל נכשלה השנה, והגיעה רק למישחקי דרג ב' בבולגריה.

הספורטאי שהרליק השנה את רימיונם של מיליוני אוהרי הספורט במדינה ואחר לרגע את כל האגודות בארץ היה שוער מכבי חיפה אבי רן, שנהרג בתאונה מזעזעת בכנירת. רן, שהיה אחד השוערים הטובים בשנים האחרונות, הוזכר כמועמד להימכר לקבוצה האנגלית ליברפול. מותו הטראגי הפך אותו לכמה ימים לאילי-ההמונים — גם לאותם הרחוקים מרחק רב מספורט — דבר שכמעט זיכה אותו בתואר ספורטאי-השנה.

הספורטאי היחירי שבאמת התבלט בתחומו, לא רק בארץ אלא גם על המפה העולמית הוא הטניסאי הצעיר (22) עמוס מנצנדורף, שזינק השנה למקום ה-24 בדירוג העולמי של רכי הטניס. גם מנסדורף היה מעורב בשערוריה בלתי-ספורטיבית, כשנגרר למריבות עם הקהל, בתחרות בינלאומית על נביע דיוויס שנערכה ברלהי שבהודו. כאשר שכ לארץ מאותה תחרות, הודיע על פרישתו מנבחרת-ישראל. עד לראשית תשמ"ח לא חזר בו מפרישתו. ההישג הגדול של מנסדורף, בעזרתו של הטניסאי הוותיק שלמה גליקשטיין, הושג במועד מוקדם יותר השנה, בתחרות בצ'כוסלובקיה, שבה גבר על טניסאי צ'כי המורוג במקום החמישי בעולם. ממרחק של זמן, מאפיל הישג זה על התקרית בהודו, וגם על מאמציהם של כל שאר הספורטאים בתשמ"ז.